

PROGRAM

Május 25. csütörtök

9.00 Regisztráció

9.15 Ünnepi megnyitó: Borsos Balázs (igazgatóhelyettes, BTK Néprajztudományi Intézet)

9.30 – 12.00

1. SEKCIÓ

Fogalmi keretek. Folytonosság és átalakulás

Elnök: Turai Tünde

Lovas Kiss Antal: Határon átívelő térségi szintű társadalmi reziliencia

Mészáros Csaba: A megértés korlátai. Mitől és miképp lehet reziliens egy közösség?

Babai Dániel, Tóth Katalin, Kelemen András, Valkó Orsolya, Deák Balázs, Molnár Zsolt: „Még szórtam ki felhagyott szántóföldre is. Hamarabb bepástosodik.” A szénamurha szerepe a társadalmi-ökológiai reziliencia alakításában

Szabó Á. Töhötöm: Külső és belső erőforrások, magukra hagyott közösségek: borúlátó gondolatok az erdélyi falvak reziliens viselkedéséről

Szilágyi Levente: Mezőgazdasági szövetkezetek és társulások mint közösségi intézmények egy szatmári sváb településen

12.00 – 13.00 Ebédszünet

13.00 – 15.30

2. SEKCIÓ

Rugalmasság, kreativitás, alkalmazkodás

Elnök: Nagy Zoltán

Farkas Judit: „Mi 30 éve készülünk arra, ami most van.” Válság és ökofalvak

Turai Tünde: „Fogalmam nincs, hogy milyen sorrendben hol voltam.” Globális lehetőségek tárháza a kilátástalanság ellenében

Balatonyi Judit: Reziliencia és rítus: A pandémia alatti házasságkötések és kapcsolatvégi rítusok / válások esetei

Bognár Szabina: „Sriću će vam donest, a nevolju odnest!” – „Szerencsét hoz nektek és a bajt elviszi!” A horvátkimlei Borbála-járás szokása a 20–21. század fordulóján

Ispán Ágota Lídia: A helyi hagyományok szerepe a közösségi reziliencia kiépítésében a mezőcsáti járásban

15.30 – 16.00 Kávészünet

16.00 – 18.30

3. SEKCIÓ

Ellenállás, válságkezelés, túlélés

Elnök: Vargyas Gábor

Nagy Zsolt: Virág-járvány – kényszerstratégiák, gyakorlatok és identitásformálás egy Maros menti virágtermelő köz(ös)ségben a Covid19-világjárvány idején

Balogh Pál: „De hát most jött egy olyan helyzet, amire senki nem számított...” Külső válságok hatása magyarországi sajtókészítők gazdasági gyakorlataira

Györfy Eszter: „Se künn, se benn” – köztesség, változás és alkalmazkodás magyar nyelvű görögkatolikus közösségek 20. századi történetében

Svégel Fanni: Ellenállás, csoportszerveződés, államfeminizmus: az 1973-as abortuszpetíció és a demokratikus ellenzék

Juhász Katalin: Reziliens közösségek, reziliens község a budapesti agglomerációban: Csömör

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Néprajztudományi
Intézet

A BTK Néprajztudományi Intézete

szeretettel meghívja a

Társadalmi és kulturális reziliencia a Kárpát-medencében

című konferenciára

Időpont: 2023. május 25., csütörtök

Helyszín: MTA Humán Tudományok Kutatóháza, B épület 8.33-as terem
(1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.)

Absztraktok

9.30 – 12.00

Első szekció: Fogalmi keretek. Folytonosság és átalakulás. Elnök: Turai Tünde

Lovas Kiss Antal

Határon átívelő térségi szintű társadalmi reziliencia

A reziliencia fogalma a természettudományokból ered, ahol a különböző anyagok és organizmusok ellenálló és alkalmazkodóképességét jellemezték vele, de alkalmazása gyorsan népszerűvé vált a bölcsészetben és a társadalomtudományokban az egyéni és családi szintű krízishelyzet kezelésének vizsgálatára is. Mára a rezilienciára a komplex (térbeli) rendszerek egyik sajátosságaként is tekinthetünk. De vajon meddig szélesíthető a vizsgálat köre? Valóban beszélhetünk-e több települést általánosan érintő társadalmi rezilienciáról, miközben az alkalmazkodás sohasem egy egész térség átfogó sajátossága? Ha a társadalmi rezilienciát térségi szinten igyekszünk értelmezni, számos kérdésre kell válaszokat keresnünk. Ilyen például, hogy egy térség életében hogyan válasszuk ki azt az időintervallumot, amely vizsgálatunk tárgyát képezi. Ha feltételezzük, hogy a reziliencia nem szorítható pontos időkeretek közé, azaz nem tudjuk pontosan meghatározni a kezdetét és végét, könnyen lehet, hogy a vizsgálódó kutató nem indulhat ki a jelen társadalmi folyamataiból, hanem történelmi léptékű holisztikus képet kell feltárnia a térségi szintű változások megértéséhez. Kérdésként merül fel az is, hogy beszélhetünk-e általánosságban egy térség társadalmi rezilienciájáról, amikor jól láthatóan térben és időben hullámzó az alkalmazkodás hatékonysága és a működőképesség paraméterei, valamint a településenként különböző társadalmi, gazdasági, politikai viszonyok eltérő alkalmazkodási stratégiákat hívhatnak életre. Kérdéses az is, hogy települési szinteken a döntéshozatali pozícióban lévő politikai-társadalmi elit alkalmazkodási stratégiáit az egész lokális társadalomra kivetíthetjük-e?

Előadásomban ezekre a kérdésekre és sajátosságokra igyekszem válaszokat keresni, amikor a térségi szintű társadalmi reziliencia kérdéskörét a nagyváradi központú történelmi bihari térség ártándi határátkelőjéhez közeli településeire fókuszálva igyekszem áttekinteni. Abból indulok ki, hogy a trianoni határmegvonás krízisét oldotta a határ szerepének Európai Uniós csatlakozást követő átértékelődése, ám az egyes települések esetében is sajátos, folyamatosan változó, egymást váltó vagy egy időben zajló alkalmazkodási stratégiák sikeréről vagy kudarcáról beszélhetünk. Arra is keresem a választ, hogy vajon az egyes csoportok társadalmi rezilienciája jelentheti-e egy egész település sikeres alkalmazkodását is egyben.

Mészáros Csaba

A megértés korlátai. Mitől és miképp lehet reziliens egy közösség?

A reziliencia fogalma, illetve a fogalom használatához köthető szemlélet- és beszédmód jelentős mértékben hatott arra, ahogy az antropológiai kutatások látják és láttatni kívánják egyes közösségek működését. Ez különösen azon kortárs kutatásokban érhető tetten, amelyek arra hívják fel a figyelmet, hogy mind a természeti hatóerők, mind a társadalmi ágenciák folytonosan változó szocionaturális közege állandó adaptációra késztetí az egyes közösségeket. A kérdés az, hogy e változékony közegben miképp érdemes egy-egy közösség rezilienciájáról beszélni. Pontosabban, milyen időtávon belül és milyen társadalmi keretek megadása mellett van megvilágító ereje a reziliencia fogalmának egy-egy esettanulmány rendszerszerű leírásakor. Tanulmányomban egy jakutiai falu 1920 és 2020 közötti gazdálkodásának leírása által kívánok rámutatni arra, hogy a gyors ökológiai és állami változások miképp tették próbára a közösség alkalmazkodó- és ellenállóképességét, valamint arra, hogy miképp tárja fel vagy éppen fedí el az egyes változások természetét a reziliencia fogalmának alkalmazása.

Babai Dániel, Tóth Katalin, Kelemen András, Valkó Orsolya, Deák Balázs, Molnár Zsolt

„Még szórtam ki felhagyott szántófödre is. Hamarább bepáastosodik.”

A szénamurha szerepe a társadalmi-ökológiai reziliencia alakításában

A társadalmi-ökológiai rendszerek működésének fontos feltétele a biológiai alrendszer reziliens állapota. Csak a reziliens ökológiai rendszerek képesek hosszú távon biztosítani azokat a természeti erőforrásokat (ökoszisztéma-szolgáltatásokat), amelyek a helyi közösség szükségleteit kielégítik. Az emberi közösségek és a biológiai rendszerek közötti összekötő kapocs a tájhasználat, amelynek gyakorlatai egyszerre alkalmasak a helyi közs-

ség igényeit kielégítő erőforrások megszerzésére, valamint az ezek fenntartásához szükséges fajok és élőhelyek kezelésére.

Európa hegyvidéki közösségeinek helyi gazdasági stratégiái jelentős mértékben az állattartásra épülnek. Ennélfogva a téli takarmányt biztosító kaszálórétek, mint természeti erőforrások fontos szerepet játszanak e társadalmi-ökológiai rendszerek működésében. A külterjes, hagyományos gyepgazdálkodás és kaszálóhasználat gyakorlatainak a gyepek rezilienciájára gyakorolt hatását a Keleti-Kárpátokban, Gyimesben vizsgáltuk. A külterjes gyepgazdálkodásban jellemző tájhasználati gyakorlatok elsődleges célja egyrészt a gyephozam stabilizálása, az időjárás éves fluktuációjának hozamra gyakorolt hatásának kiküszöbölése, másrészt a gyep regenerálódásának elősegítése, az ökológiai reziliencia felépülésének felgyorsítása a természetes és antropogén zavarásokat követően. A zavarások hatásának kiküszöbölését, a gyep minél gyorsabb regenerációját a gyimesi gazdálkodók a száraz növényi törmelék, por és csíráképes magok keverékéből összeálló szénamurha alkalmazásával segítik. A szénamurha kiszórása a benne található csíráképes magok nagy tömegének köszönhetően biztosítja a gyepszövet gyors regenerációját, a fajkészlet visszapótlását, miközben az elrothadó növényi maradványok pedig a talaj tápanyagtartalmát növelik. A kezelés e kettős hatása biztosítja a gyepszövet gyors regenerálódását, segítve a gyep reziliens működésének helyreállítását, így minimalizálva a hozamkiesést. A murhaszórás tájhasználati gyakorlata fontos hozzájárulás a biológiai alrendszer, így közvetve a teljes társadalmi-ökológiai rendszer rezilienciájának fenntartásához.

Szabó Á. Töhötöm

Külső és belső erőforrások, magukra hagyott közösségek: borúlátó gondolatok az erdélyi falvak reziliens viselkedéséről

Az erdélyi falvakról felhalmozott tudásunk egyik fontos komponense ezeknek a falvaknak a valamiféle (részleges), történeti perspektívában értelmezett autonómiája mind a háztartások, mind a faluközösségek szintjén. Az előadás ebből az autonómiából, illetve ennek az autonómiának a felszámolódásából indul ki, és amellett érvel, hogy a társadalmi, gazdasági és politikai átrendeződések hatására a valamikor hangsúlyosan az endogén erőforrásokra támaszkodó faluközösségek egyre inkább függővé váltak a külső, exogén erőforrásoktól. További érvelése, hogy a külső erőforrásoktól való függést mindezek mellett a vidéki térségek magára hagyása is kísérte, hisz a komplex nationális és globális folyamatoknak kiteve a falvak olyan problémákkal szembesültek, amelyeket maguk nem tudtak megoldani. Ez nyilván, ellentmondásos helyzetet eredményez. Az előadás ezeket az ellentmondásokat fejti ki erdélyi terepeken – főként: Bonyhán és Szilágynagyfaluban – végzett kutatások alapján, és veti fel a kérdést, hogy mindezek a szempontok a reziliencia felől hogyan értelmezhetőek.

Szilágyi Levente

Mezőgazdasági szövetkezetek és társulások mint közösségi intézmények egy szatmári sváb településen

Előadásomban egy szatmári sváb település, Csanáros régi és új agrártársulásainak és -szövetkezeteinek gazdasági működését, egymáshoz való viszonyát és a lokális társadalomban betöltött funkcióikat vizsgálom.

A rendszerváltást követő erdélyi magyar néprajzi kutatások – tudománytörténetileg érthető okokból – főként a kisüzemi és családi gazdaságok vizsgálatára összpontosítottak, a szövetkezeti formák legtöbbször kihasználandó vagy kihasználatlan lehetőségként vagy sikertelen kísérletként kerültek be az elemzésekbe. A romániai rendszerváltozást követő agrárátalakulás folyamatának kezdetén fontos szerep jutott a mezőgazdasági társulásoknak. Ezek a társulások sokszor az állami feladatköröket átvállalva a közösség életének stabil bázisát jelentették, miközben alapellátást nyújtottak és részben a mai napig nyújtanak tagjaiknak.

A szocialista mezőgazdasági termelőszövetkezetek immáron önkéntes alapon létrehozott utódszervezetei a hosszúra nyúlt átmeneti időszakban egyrésről ellensúlyozni tudták az újraparasztosodással vagy kényszerparaszto-sodással együtt járó elszegényedést, másrésről – főként az elmúlt évtizedben – az a vád éri őket, hogy monopol helyzetüket kihasználva gátolják az egyéni és családi gazdálkodói réteg megjelenését. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy a csanárosi példakon keresztül az agráriumban a rendszerváltástól napjainkig bekövetkező változásokat, illetve ezek társadalmi kontextusának főbb aspektusait ismertessem.

13.00 – 15.30

Második szekció: Rugalmasság, kreativitás, alkalmazkodás. Elnök: Nagy Zoltán

Farkas Judit

„Mi 30 éve készülünk arra, ami most van.” Válság és ökofalvak

Amikor 2007 táján elkezdtem antropológiai kutatást folytatni a hazai ökofalvakban, a közgondolkodásban még ismeretlenek voltak ezek a fogalmak: ökofalu, ökológiai életmód, növénytársítás, komposzt-toalett, mulcsozás, bevásárlóközösség. Ez a világgép és életmód egyfelől érdeklődést, kíváncsiságot, másfelől viszont értetlenkedést váltott ki a hallgatóságból. Sokan – ahogyan Karen Litfin, amerikai politológus fogalmazott – az ökofalusiakat utópikus menekülőknél (utopian fugitives), életüket pedig hóbortos extremitásnak tekintették. A környezeti diskurzusokban, így az ökofalusi narratívában is gyakran fellelhető apokaliptikus jövőkép sem segítette elő az elfogadásukat, a világot ostromozó profetikus beszédmód pedig sokakat kifejezetten eltántorított tőlük.

A 2010-es évek végén, 2020-as évek elején szinte egy csapásra megváltozott a helyzet: a fenntartható–helyi–ökológiai terminusok és metódusok bekerültek a közgondolkodásba. Az egyre nyilvánvalóbbá váló ökológiai válságról szóló diskurzusok berobbantak a mindennapokba, és a pandémiával, majd pedig az ukrán–orosz háborúval közösen olyan helyzetet teremtettek, ami a biztonságról és a jövőről alkotott kép átértékelésére készíti a többségi társadalmat. A környezeti és a gazdasági- és társadalmi problémák egyre nyilvánvalóbbá válásával, e problémák létének elfogadásával párhuzamosan felértékelődtek azok a megoldási metódusok, amelyeket a zöld mozgalmak és az ökológiai életreform-mozgalmak – így az ökofalvak is – javasolnak.

Az ökofalvak működésének alapja éppen a reziliencia. Céljuk egy olyan független életforma kialakítása, ami rugalmasan tud alkalmazkodni a körülményekhez, és képes kibillent helyzetben is működőképes maradni. Modelljük maga a természet, annak komplex rendszere és a változásokra reagáló működése. Az előadásban azt mutatom be, hogy a magyarországi ökofalu-lakók miként élnek meg egy ilyen kibillent helyzetet (Covid-karantén, a háború következtében előálló ellátási problémák, szárazság), és miként helyezik el magukat a jelenkori krízis-világképben.

Turai Tünde

„Fogalmam nincs, hogy milyen sorrendben hol voltam.”

Globális lehetőségek tárháza a lokális kilátástalanság ellenében

A gazdaságilag és társadalmilag leszakadó kistérségek családjai olyan komplex stresszhelyzettel kell, hogy megbirkózzanak fennmaradásuk érdekében, melyekre a lokális intézményrendszer nem biztosít elegendő vagy kielégítő lehetőséget. A rendszerváltás kezdeti eufóriáját követően, de különösképpen a 2008-as gazdasági világválság után fokozatosan kiépült és egyre szélesedett az a migrációs hálózat, melyen keresztül a magyar vidéki lakosság immáron tömegesen is be tud kapcsolódni a külföldi munkavégzésbe. Előadásomban egy olyan eset bemutatására vállalkozom, amin keresztül megragadhatóak azok az egyéni és családi stratégiák, melyek rugalmas és adaptív válságkezelési megoldásokként használhatóak beszűkülő vagy éppen ellehetetlenülő életszakaszokban akár családi, akár gazdasági értelemben. A lokális élettér alternatívái mellett – vagy éppen ezek hiányában – a migráció olyan pályákat tesz elérhetővé a magyar nők számára, ami által meg tudnak küzdeni a stresszhelyzetekkel, és helyre tudják állítani az elveszített egyensúlyt. Sőt mi több rugalmasságuk és adaptivitásuk a migráns életpálya tapasztalása által olyan szintre is fejlődhet, hogy tartósan és stabilan a globális színtéren maradnak; annak erőforrásait folyamatosan elérik és visszacsatornázzák lokális életterükbe; nemcsak kettő, hanem több ország között „ingáznak”; ellenállóképességüket fokozatosan erősíti a globális gondozói rendszerben szerzett tudásuk és hétköznapi gyakorlataik.

Bognár Szabina

„Sriću će vam donest, a nevolju odnest!” – „Szerencsét hoz nektek és a bajt elviszi!”

A horvátkimlei Borbála-járás szokása a 20–21. század fordulóján

„Jellegeteset az ethnographus a nyugatmagyarországi horvátoknál már keveset talál; a babona úgyszólván elveszett már; népköltészetében távolról sincs annyi karakterisztikus vonás, mint a balkáni délszlávnál”. Az idézet Szegedy Rezső 1921-es Ethnographia-cikkéből való, aki a nyugat-magyarországi horvátok lakodalmas szokásait vette számba, mint amely szokások általában is a „legszívósabbak” (Szegedy, 1921, 60.). A hagyományok

eltűnése, elkopása visszatérő félelme, megállapítása a hagyománygyűjtőknek. Jó száz évvel Szegedy cikkének megjelenését követően jogosan vetődik fel a kérdés, hogy milyen hagyományokat talál a néprajzkutató, gyűjtők-e egyáltalán hagyományok a 20–21. század fordulóján a nyugat-magyarországi horvátok körében, s ha igen, milyen eszközökkel, hisz nemcsak a hagyományok, de a nyugat-magyarországi horvát lakosság létezésé, fennmaradása kapcsán is immár bő száz évesek a megmaradásukkal kapcsolatos aggodalmak. Előadásomban egy konkrét szokás, a horvátkimlei Borbála-járás kapcsán mutatom be, milyen lehetőségei vannak egy közösségnek a többször elsíratott hagyományai újjáélesztésére, s miként hat vissza a közösség életére, ha kihalófélben lévő hagyományaira – a korszellemhez igazítva – új életet lehel. Egyúttal kitérek arra, mit jelent egy közösség számára, ha a néprajztudomány felfedezi és a „hivatalos” néprajzi szokás- és tudáskanonba illeszti szokásait. A kimlei horvátok a 2023-as évben ünneplik betelepülésük 490. évfordulóját; az évforduló remek alkalom a számvetésre, melynek része lehet, hogy leporoljuk és kiegészítjük az 1960-as évektől indult Borbála-járás gyűjtéseket és egy szokáson keresztül adunk hírt az azt fenntartó közösségről.

Balatonyi Judit

Reziliencia és rítus: A pandémia alatti házasságkötések és kapcsolatvégi rítusok / válások esetei

A demográfiai híradások szerint amíg a házasságkötési ráta világszerte jelentősen visszaesett a pandémia alatt, addig Magyarországon a nehézségek ellenére a házasságkötések száma nem, hogy nem csökkent, hanem még nőtt is. De nemcsak a nagy szerelmek teljesedtek be, hanem a válások száma is megemelkedett. Mi lehet az oka mindennek? S van-e összefüggés a két jelenség között? A pandémia alatti házasságkötési „láz” és a válások számának emelkedése a pandémia és a közelmúltban megjelent kedvezményes (házassághoz kötött) hitelek direkt és indirekt következménye volt. A házasság népszerűsége, és ezzel párhuzamosan a növekvő válási ráta, és főként az ezekkel kapcsolatos társadalmi kritikák, válságdiskurzusok a házasságkötés részéről különféle reflexiókat is kiváltottak. A jegyespárok, friss házasok a saját házasságkötésükről gondolkodva plurális, és közös mintákat is mutató válaszokat és véleményeket kezdtek el megfogalmazni és forgalmazni arról, hogy mi okból házasodnak, vagy éppen, hogy mit jelent számukra a válás. Újraértelmezések és innovációk segítségével konkrét lépéseket tettek a megvalósítás, a ritualizáció felé. A házasság jelentéseivel kapcsolatos újraértelmezési kísérletek egyik fő vezérmotívuma a házasság tartamára, a válás kérdésére, továbbá az individualizáció és a konzervativizmus eszményére vonatkozott. Előadásomban a pandémia alatti házasságkötési és válási, vagy inkább kapcsolatvégi rítusok bemutatására vállalkozok 2019 és 2022 között végzett digitális antropológiai kutatásom (online kérdőívek, digitális etnográfia és mélyinterjúk) eredményei alapján. A fő kérdésem elsősorban az lesz, hogy ezek a közösségi és egyéni szinten is megfigyelt újraértelmezési és ritualizációs gyakorlatok mennyiben értelmezhetők a közösségi reziliencia eseteiként.

Ispán Ágota Lília

A helyi hagyományok szerepe a közösségi reziliencia kiépítésében a mezőcsáti járásban

A társadalomtudományok – az ökológiai értelmezésen túlmutatóan – elsősorban komplex társadalmi-gazdasági rendszerek vizsgálatához alkalmazzák a reziliencia fogalmát, melyen legáltalánosabban sokk, trauma, krízis, illetve a fogalom széleskörű elterjedését követően a változás, bizonytalanság hatására – egyéni, közösségi és rendszer szinten, egymással kölcsönhatásban – megmutatkozó rugalmas ellenálló és adaptációs képességet értik. A közösségi reziliencia kapcsán a kutatások egybehangzóan kiemelik a közösségek belső kohéziójának, a közösséghez tartozás érzésének a szerepét, a közösségfejlesztés fontosságát, s újabban ennek kapcsán a kulturális tevékenység, a hagyományos kulturális gyakorlatok reprodukálásának jelentőségét. Előadásomban egy társadalmi krízisövezetként definiálható szegregálódó, erősen sérülékeny térségben, a mezőcsáti járásban, s annak kiemelten egy településén, Tiszatarjánban azt vizsgálom, hogy a lokális közösség miként kezdte el felértékelni hagyományait, hogyan használja azokat a helyi identitás és kohézió növelését célzó közösségfejlesztő projekteknél, illetve hogyan próbál köré építeni egy olyan néprajzi-kulturális brandet, amely gazdasági erőforrásként szolgálhat a helyi vállalkozások számára.

15.30 – 16.00 Kávészünet

16.00 – 18.30

Harmadik szekció: Ellenállás, válságkezelés, túlélés. Elnök: Vargyas Gábor

Nagy Zsolt

Virág-járvány – kényszerstratégiák, gyakorlatok és identitásformálás egy Maros menti virágtermelő köz(ös)ségben a Covid19-világjárvány idején

Az európai termelőszövetkezetek 2020. áprilisában megjelent jelentése szerint a virág- és dísznövénysektor a Covid19-világjárvány által leginkább érintett mezőgazdasági ágazat volt, ami 80%-os kereslet-visszaesést jelentett a termelőknek. Az előadásban egy erdélyi, Maros menti település, Udvarfalva (Curteni) virágtermelőinek kényszerstratégiáit és -gyakorlatait vizsgálom. Vajon e koronavírus által előidézett globális jelenség milyen formákban nyilvánult meg lokálisan egy olyan településen, ahol közel 70 család él a dísznövények termesztéséből és eladásából? Meg tudta-e tartani e közösség a térségi–regionális versenyképességét? A gazdaságtanpológia által csak megtorpanóknak és kivárokknak nevezett termelők csoportját gyarapították az udvarfalviak, avagy a felmerülő akadályokra gyors és reziliens választ találtak? E krízishelyzet miként vált az ő életükben identitásformáló tényezővé?

Balogh Pál

„De hát most jött egy olyan helyzet, amire senki nem számított...” Külső válságok hatása magyarországi sajtókészítők gazdasági gyakorlataira

Előadásomban magyarországi sajtókészítéssel foglalkozó termelőkkel készült interjúk alapján mutatom be, milyen hatással voltak a közelmúlt globális gazdasági szüntéről indult válságai a helyi élelmiszer-szektorban dolgozó gazdálkodókra, milyen válaszokat adtak a felmerülő kihívásokra, és milyen innovációkat vezettek be a válságok hatására. A reziliencia fogalmából kiindulva elemzem gazdasági gyakorlatuk, döntéshozataluk ez irányba mutató elemeit, valamint a válságokra való felkészülés módjait. Ezután a COVID-19 világjárvány és a 2022-es infláció okozta gazdasági változások jelentette krízishelyzet változatos lokális hatásait, és az arra adott válaszokat mutatom be. Kitérek arra, milyen innovációkat alkalmaztak a helyzet időszakos kezelésére, ezek közül milyen elemek váltak tartósan gyakorlatuk részévé az akkut krízis elmúltával, valamint milyen kilátásokkal készülnek a jövő hasonló, kívülről érkező válsághelyzeteinek átvészelésére.

Gyórfy Eszter

„Se künn, se benn” – köztesség, változás és alkalmazkodás magyar nyelvű görögkatolikus közösségek 20. századi történetében

Előadásomban egy sajátos vallási és nyelvi kisebbség, a magyar nyelvű görögkatolikusok 20. századi sorsáról, első-sorban identifikációs küzdelmeiről és alkalmazkodási gyakorlatairól szeretnék áttekintő képet nyújtani.

A ruszin és román eredetű, de nyelvében elmagyarosodott görögkatolikusok nagy része a magyar nyelvterület peremén található kulturális kontaktónakban, etnikailag és vallásilag vegyes településeken élt. A hosszú távú akkulturációs, asszimilációs folyamatok eredményeként közösségeikben a különféle nyelvi, vallási, kulturális elemek sajátos egymásba fonódása figyelhető meg, amely „köztes” vallási és etnikai hovatartozásokat, a szituáció, valamint a tágabb kontextus függvényében „sem-sem”, ritkábban „is-is” besorolásokat, önbesorolásokat eredményezett. Ezek helyére a 20. század folyamán a (magyar, román, ruszin/ukrán) világi és egyházi elitek igyekeztek homogén, egyértelmű nemzeti/etnikai és vallási kötődéseket állítani. Meglátásom szerint azonban az etnicitás nem tudott hosszú ideig stabil mélystruktúrává válni ezekben a közösségekben, nem vált a társadalmat szervező és meghatározó választóvonallá, hanem alárendelt identitáslem maradt. A politikai-hatalmi viszonyok többszöri változása, illetve a párhuzamos nemzetépítési törekvések miatt ugyanakkor e közösségek tagjainak külső besorolása, az etnicitást és a nemzeti hovatartozást alkotó „kritériumok”, az egyes nemzeti-etnikai csoportokhoz való tartozás megítélése is eltérő volt a különböző korokban. A „köztesség”, illetve a rugalmas, összetett identifikációk azonban nagyfokú rugalmasságot biztosítottak, és a kritikus időszakokban lehetővé tették a különböző kötődések közti választásokat, sőt azok esetleges későbbi felülírását is.

Svégel Fanni

Ellenállás, csoportszerveződés, államfeminizmus: az 1973-as abortuszpetíció és a demokratikus ellenzék

Az előadás alapját az 1973 nyarán, a terhességmegszakítás jogi szabályozása status quo-ja védelmében létrejött aláírásgyűjtési-akció történeti elemzése adja. Ennek nyomán vizsgálom a formálódó demokratikus ellenzék csoportszerveződési mechanizmusait, önálló cselekvési körét, valamint a hatalommal szembeni ellenállás lehetőségeit a reziliencia és az Eigen-Sinn fogalmak segítségével. E megközelítésben a reziliencia fogalmát a sztálinista és poszt-sztálinista politikai rendszereket elemző, a hétköznapi emberek tapasztalatát előtérbe helyező történeti paradigmában alkalmazott módon használom. A Kádár-korszak első alulról szerveződő, 1553 aláírást összegyűjtő akciója nem kanonizálódott az ellenzék történetében mint az önszerveződés origója, mint identitásképző aktus, csak 2010 után került a köztudatba mint a magyar államszocializmus egyetlen feminista indíttatású megmozdulása. A petíció egyik ötletgazdája, a Párizsban élő dokumentumfilmes Körösi Zsuzsa 2015-ben oral history interjúkat készített tizenkilenc egykori résztvevővel, amelyben azt kérte az alanyoktól, értékeljék az akkori megmozdulást négy évtized távlatából. A Blinken OSA archívumban őrzött videóinterjúk elemzése és Körösi saját visszaemlékezései alapján arra a kérdésre keresem a választ, hogy mennyiben járult hozzá a petíció a demokratikus ellenzék formálódásához, illetve ez az akció miért lett tabusítva az ellenzék rendszerváltást követő történetében? A tagolt, kollektív érdekérvényesítésre képtelen társalomban miért éppen ez az ügy vált az osztályhovatartozást és egyéb érdekellentéteket felülíró kérdéssé, amely képes volt összefogni a legkülönbözőbb agendával rendelkező egyéneket és csoportokat? Hipotézisem szerint az 1956-os, megengedő abortuszszabályozás védelmében született petíció nem lehetett az ellenzék identitásának fundamentuma, mivel a demokratikus ellenzék belesimult a fennálló patriarchális politikai kultúrába, és nem kérdőjelezte meg annak gender-hierarchiáit, csupán a fennálló államszocialista rendszert. Vagyis az akcióban résztvevők elsődleges kapcsolódási pontjának a rendszerrel, hatalommal való szembenállást, az ellenzékiiséget tekintem.

Juhász Katalin

Reziliens közösségek, reziliens község a budapesti agglomerációban: Csömör

Csömör Magyarország második legnagyobb községe, hagyományörző zsáktelepülés. A török alatt elnéptelenedett falut evangélikus és katolikus szlovákokkal, majd Budaörsről katolikus németekkel telepítették be. E betelepülők leszármazottai azok a „tősgyökeres csömöriek”, akiknek kedvező vagyoni helyzete, erős közösségi összetartása, aktivitása, lokálpatriotizmusa képezte a község mindenkori stabilitásának, ellenálló- és fejlődőképességének alapját.

A helyi közösségek a legutóbbi időkig a betelepülők jelentős részét is integrálni tudták a lokális társadalomba a rendkívül aktív és eredményesen működő, több mint ötven civil szervezet révén. E közösségek – különösen az 1990-es évek végétől – nemcsak a gazdag kulturális és sportélet szervezői, de a települési önkormányzat tagjai is. Csömör az egyike azon kevés településeknek, ahol a képviselőtestület nem pártok, hanem a helyi civil szervezetek tagjaiból áll, beleértve a polgármestert is. Az újabb és újabb kihívásoknak így eredményesebben tudnak megfelelni.

A reziliencia-projekt keretében a szemléletükben, céljaikban, életkorukban, a tagok származásában és a szervezeti formáikban is különböző közösségek tagjaival, illetve a település életében meghatározó személyekkel készült interjúk, a helytörténeti és önkormányzati tanulmányok, dokumentumok, illetve résztvevő megfigyelés módszerével arra keresem a választ, hogy a lokális társadalom különböző szintjein milyen válaszok születnek az aktuális problémákra, külső hatásokra.